

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. — Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор** доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН**Мітюров Борис Никифорович** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Хом'як Іван Миколайович** (Рівненський державний гуманітарний університет);кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 31.01.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2003

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ХОРОВИМ КОЛЕКТИВОМ

Серед багатьох існуючих професій особливе місце як за кількістю, так і за змістом займають ті, що пов'язані з педагогічною діяльністю, оскільки об'єктом цього виду діяльності є людина, її внутрішній світ, психіка, інтелект, мислення. Ці професії сприяють формуванню всебічно розвиненої, гармонійної особистості, інтелектуального потенціалу нації. Не винятком щодо цього є і професія керівника дитячого хорового колективу. Специфіка його діяльності вимагає теоретичного вивчення й осмислення дитячих вокальних можливостей, постійного аналізу вимог до учасників із урахуванням вікового сприйняття та взаємодії.

У даний час проблема дитячого хорового виконавства ще не виділилась в єдину галузь наукового пізнання як самостійний теоретичний напрямок. Розробкою нових методів та засобів реалізації роботи хормейстерів займалися А.Т.Авдієвський, Р.Кофман, М.Крячко А.Мархлевський, К.Пігров [10]. Однак, більшість питань вони висвітлюють з позиції диригента, зосереджуючи увагу на вдосконаленні способів і методів управління хоровим виконавством, розглядають інтерпретацію музичних творів

А.П.Гаврилова окреслює природу виконавської діяльності дитячого хорового колективу. І.М.Усова розкриває ефективні методи роботи з старшою групою хорового колективу. Шляхи активізації навчального процесу пропонує Т.А.Жданова. Варто відзначити, що найближче до висвітлення специфічних особливостей роботи з дитячим хоровим колективом підходять М.С.Осеніна, В.А.Самарін та Л.И.Уколова. В основному вони у своїй праці загострюють увагу на організації колективу, вокально виконавського процесу, складанні репертуару тощо. Як бачимо, фактично робилися спроби виявити і обґрунтувати сутність художньо-творчої діяльності учасників хорового колективу, розкрити закономірності виконання музики та впливу її на слухачів.

Проте проблема розкриття специфіки роботи керівника дитячого хорового колективу залишається ще не в повній мірі розкритою.

У цьому зв'язку *мета* даного дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні специфіки роботи керівника з дитячим хоровим колективом, розкриття окремих напрямків.

Завдання дослідження передбачають:

- обґрунтування сутності керування дитячим хоровим колективом;
- виявлення форм та методів, що сприяють ефективному функціонуванню дитячого хорового колективу.

Характерна особливість професійної діяльності керівника дитячого хорового колективу полягає в тому, що вона перебуває в тісному зв'язку із соціально-педагогічною діяльністю, яка в свою чергу, є явищем багатограним, з притаманними їй властивостями. Особливість його професійної діяльності зумовлюється тим, що дитячий хоровий колектив функціонує у вільний від занять час, має нерегламентований характер, основним засобом виховання є мистецтво, художня творчість. Дитячий хоровий колектив засобами мистецтва виховує самих учасників, надає їм широкі можливості для реалізації творчих планів. Тому основною особливістю роботи з дитячим хоровим колективом є також урахування вікових інтересів учасників. У цьому випадку керівник виступає, передусім, педагогом, який вводить дітей у складний світ художнього мистецтва, допомагає оволодіти виконавськими навичками. Його мета – залучити дітей до мистецтва через їхню творчість.

На глибоке переконання Д.Б.Кабалевського, музика тільки тоді може створювати естетичні, пізнавальні і виховні дії, коли діти навчаються по-справжньому слухати, розмірковувати над нею. Виховання музикою формує художні знання, а відтак, розвиває мислення. Під час сприйняття формується єдність емоційного і свідомого, що стає основою удосконалення практичної діяльності. Робота з естетичного виховання, яка проводиться керівником колективу, повинна формувати в учасників систему художніх уявлень, поглядів та переконань, що сприяє виробленню справжніх критеріїв художніх цінностей [3].

Автори наукових досліджень О.С.Каргін, І.Г.Маринін, С.М.Мальков, Є.І.Смірнова, М.Є.Соколовський та інші [4;7], присвячених аналізу професійної діяльності керівників аматорських колективів, таку діяльність розглядають як сукупність організаційних, навчально-виховних та художньо-творчих завдань. Усі вони перебувають у тісному взаємозв'язку, однак кожен із компонентів багатогранного процесу навчання (організаційний, навчальний, виховний, репетиційний, концертний та інші) має певну специфіку, хоча на практиці вони реалізуються одночасно.

Як відомо, значна кількість літератури присвячена саме підготовці професійних музикантів, диригентів, методиці роботи з професійними колективами. Наприклад О.І.Фоменко обґрунтовує можливі напрямки вдосконалення психолого-педагогічних механізмів оркестрового диригування [11]. Й.Гофман, Л.Ауер передусім спиняються на розгляді ролі психологічного чинника диригентсько-виконавської діяльності. Проблему взаємодії диригента та, очолюваного ним, оркестру порушено в працях Г.А.Берліоза та Г.Л.Єржемського [2]. На жаль, це не стосується роботи з дитячими хоровими

колективами. Тому було б доцільним виявити особливості керування таким колективом, спираючись на відомі традиції, поняття, установки в галузі професійної творчості.

Керування дитячим хоровим колективом вимагає застосування різноманітних знань, які охоплюють: *методику постановки голосу; історію музики; техніку диригування.*

Врахування цих особливостей є важливим елементом успішної роботи з дитячим колективом, які можна розглядати у відповідних структурних аспектах, а саме:

- діяльність дитячого хорового колективу відбувається у вільний від занять час;
- дитячий колектив створюється на засадах добровільності та зацікавленості, в основі яких лежить особисте бажання учасників, що породжує певну специфіку відносин з учасниками;
- у дитячому музичному колективі беруть участь діти з різними здібностями, різним рівнем підготовки та різного віку. Тому при такій музично-педагогічній діяльності варто враховувати особливості різних категорій учасників, уміти знайти підхід до них та ефективні форми спілкування з ними;
- хоровому колективу притаманні певні специфічні форми впливу на емоційну сферу учасників завдяки засобам розучуваного репертуару, що створює сприятливі умови для формування їх естетичного смаку;
- специфічною рисою педагогічної діяльності в дитячому хоровому колективі є вільний вибір методики навчання учасників і організації музично-навчального процесу. Це пов'язано з тим, що в практиці відсутні офіційно закріплені програми навчання учасників. Тому надзвичайно важливим питанням є вибір методу навчання, оскільки від цього залежить темп і якість оволодіння виконавськими навичками, за допомогою яких учасники зможуть реалізувати свої творчі здібності.

Особливість діяльності керівника дитячого хорового колективу полягає ще й у тому, що здатність до спілкування в нього має перебувати на найвищому рівні, гармонійно переплітатися з усіма професійно необхідними якостями і здібностями.

Варто зазначити, що в організації дитячого хорового колективу значну роль відіграють доброзичливі відносини між керівником і учасниками, вміння контактувати з відповідною кількістю дітей найрізноманітніших поглядів. Зокрема, створення на заняттях атмосфери взаєморозуміння, врахування спільних інтересів учасників хору. На думку Г.Я.Буша, “рівень розвитку діалогічних стосунків конкретної людини з іншими людьми, із світом прямо пропорційний її людяності. Чим більше розвинені діалогічні стосунки, тим менше передумов для виникнення антигуманних відносин” [1].

Традиційна робота з хоровим колективом, зокрема дитячим, передбачає удосконалення співочої майстерності учасників, роботою над хоровими творами, участь в концертах тощо. Між дорослим і вокальним дитячим вихованням не існує принципової різниці, дитячий спів базується на загальних засадах вокальної методики, причому враховуються фізіологічні та психологічні особливості дитячого віку. Голосовий апарат дітей перебуває у постійних вікових змінах. Різні його частини розвиваються нерівномірно в різний час. Однак, можна простежити кілька вікових етапів з їх характерними рисами.

Звукоутворення здійснюється у дошкільнят за допомогою персневидних м'язів, а у молодших школярів (до визрівання внутрішнього вокального м'язу) – за допомогою зовнішніх м'язів, що натягують голосові зв'язки. Звукоутворення на всьому діапазоні відбувається по фальцетному типу. В дитячому голосі є тільки один регістр – головний, голосові м'язи недостатньо розвинуті, діапазон голосу обмежений. В цьому віці дитячі голоси мають приблизно однаковий діапазон в межах першої октави. Голоси дітей цього віку легкі, прозорі, але збіднені обертонами.

З 9-10 років до мутації – період найбільш повного виявлення всіх можливостей дитячих голосів: тембру, сили, типу голосу. Приблизно з 9-10 років, по мірі розвитку вокальних м'язів, спосіб звукоутворення все більше починає набирати мікстовий характер. Голоси дитячого віку звучать з більшою силою, збагачуються обертонами, збільшується діапазон.

Звукоутворення у 11-13-річних підлітків відбувається, в основному, по типу змішаного регістру. Грудний регістр у дітей, порівняно з дорослими, менш виражений, звучить м'яко, а звуки головного регістру носять ясно виражений, фальцетний характер.

Хорове виконання вимагає від співаків володіння комплексом вокально-хорових навичок. Це правильна постава корпусу, дихання, дикції, звукоутворення та інтонування.

По силі дитячий голос поступається дорослому, бо слабкі органи дихання не можуть забезпечити великого підзв'язкового тиску, що визначає силу голосу. Нестача сили голосів дітей компенсується їхньою дзвінкістю, яка залежить від наявності в голосі обертонів високої частоти. Тому завданням керівника дитячого хорового колективу є вироблення мікстового світлого звучання, дзвінкості – основних якостей дитячого голосу. Однак його звучання залежить не тільки від можливостей та стану голосового апарату, але й від загального стану людини. Особливо це стосується дитячого колективу. Дитячий вік дуже вразливий і піддається впливу різноманітним зовнішнім подразникам, які можуть як позитивно так і негативно впливати на загальний емоційний стан. В цьому випадку керівник повинен вміти створити в дитячому колективі відповідний емоційний настрій.

Неабияку роль у роботі з дитячим хором колективом відіграють стосунки з його учасниками. Від взаємин в колективі залежить творча атмосфера та виконавський рівень дітей. Як зазначає В.П.Лапченко, творча активність розвиватиметься за умов, якщо: збудити у дітей інтерес не тільки до результату, а й до процесу творчої діяльності; розвивати захопленість і зацікавленість дітей змістом колективної діяльності при позитивному ставленні і творчому характері спілкування; виховання в учасників почуття необхідності і потреби в колективній діяльності.[6]. Творча активна діяльність колективу немислима без добре спланованої та змістовно проведеної репетиції. Кожне зауваження, пояснення буде результативним лише тоді, коли воно сприйняте учасниками.

Кожна зупинка та зауваження мають бути виправданими. Учасники колективу повинні відчувати вимогливого, впевненого у своїх намірах, вольового, сповненого високих прагнень, але разом з тим, тактовного і ввічливого керівника. Усі критичні зауваження та творчі побажання він повинен формулювати зрозумілими для дітей словами. Слід врахувати ту особливість, що хор складається з дітей, яких постійно потрібно зацікавлювати, прищеплювати любов до хорової музики.

Враховуючи вік та підготовку учасників дитячого хорового колективу, керівник (навіть якщо він добре володіє технікою диригування) не завжди спроможний передати найпростіші елементи музичної виразності. Тому в диригентській практиці під час репетиції доцільно використовувати замість мови жестів словесні пояснення. Мета таких пояснень – досягти пробудження творчої уяви хористів та збагачення асоціацій, які допоможуть глибше проникнути в музичний зміст і тканину твору. Часто захоплююча розповідь про музику, ефективно впливаючи на дитячу свідомість, полегшує розуміння музичної мови.

Використання словесних пояснень не означає применшення диригентського жесту в процесі роботи з колективом. Використовуючи мову жестів та словесні пояснення, керівник тим самим дає можливість підліткам краще зрозуміти і відчувати свої творчі наміри (вони повинні бути органічно пов'язаними з розкриттям характеру виконуваної музики).

Працюючи з дитячим хором колективом, варто завжди дбати про власний авторитет серед учасників. Авторитет керівника сприяє проведенню цілеспрямованої навчально-виховної діяльності. Як показує практика роботи з дитячим хором колективом, цей авторитет виявляється у двох аспектах: професійному і моральному.

Професійний аспект полягає в досконалому знанні питань, пов'язаних з володінням інструментом, технікою співу, знанням теорії музики, розвитком музичного слуху. Компетентність керівника включає в себе й глибокі методичні знання (володіння сучасними методами навчання, уміння правильно, з урахуванням індивідуальних особливостей, розвивати виконавські навички в учасників). У дитячому музичному колективі підвищенню авторитету керівника сприяє урахування ним особливостей роботи з дітьми та виявлення педагогічного такту.

Моральний аспект виражається у володінні керівником правом керівництва, що характеризується його здатністю до лідерства. Поєднання лідерства і керівництва дає керівникові не тільки формальні, а й моральні права на керування художнім колективом. Моральні права та авторитет базуються на великій повазі учасників до керівника, його морально-етичних і професійних якостях. У зв'язку з цим можна стверджувати, що у дитячому колективі моральний авторитет є не аби яким організуючим фактором, концентруючи в собі усі кращі якості керівника.

Отже, тільки знання особливостей музично-педагогічної діяльності з дитячим хором колективом в органічній єдності організаційних, навчально-виховних і художньо-творчих компонентів, чіткого визначення конкретних завдань та урахування психологічних взаємин з учасниками сприяють підвищенню естетичного і художньо-виконавського рівня колективу.

Пропонована стаття не претендує на всебічний і вичерпний аналіз зазначеної проблеми. Глибокого дослідження специфіки роботи з хором колективом потребує розгляд механізму суб'єкт-суб'єктних та суб'єкт-об'єктних взаємин, а також формування гуманних якостей в учасників в психологічному та музично-педагогічному аспектах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буш Г.Н. Диалогика и творчество.– Рига: АБОТС,1985.– 317с.
2. Ержемский Г.Л. Психология дирижирования. – М.: Музыка, 1988. – 70с.
3. Кабалеvський Д.Б. Як розказувати дітям про музику? – К., 1982.–320 с.
4. Каргин А.С. Воспитательная работа в самодеятельном художественном коллективе. – М.: Просвещение, 1984. – 224 с.
5. Краснощокoв В. Вопросы хороведения.– Л., 1970.– С.16-24.
6. Лапченко В.П. Методичні рекомендації до спецкурсу «Дидактичні, організаційні та методичні основи роботи з дитячим українським народно-інструментальним ансамблем». – Київ, 1992. – 41 с.
7. Марінін І.Г. Формування готовності майбутнього вчителя музики до керівництва шкільним народно-інструментальним колективом: Автореф.... канд.пед.наук. – К., 1995. – 24 с.

8. Осенина М.С., Самарин В.А., Уколова Л.И. Методика работы с детским хоровым коллективом. – М., Издательский центр «Академия», 1999. – 224 с.
9. Остапенко Л.В. Розвиток творчих якостей у студентів-хормейстерів засобами української духовної хорової музики: Автореф.... канд.пед.наук. – К., 1999. – 22 с.
10. Пигров К. Работа в хоре. Сборник статей.–М.,1972.– С.15.
11. Фоменко А.М. Педагогические условия стимулирования профессионального становления руководителей самодеятельности в институтах культуры: Автореф.... канд.пед.наук. – М., 1988. – 24 с.
12. Шамина Л.В, Работа с самодеятельным хоровым коллективом.– М.: Музыка, 1988. – 173 с.

Одержано редакцією 25.12.2002

УДК 378.147

Г.П. ГАВРИЛОВА

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Наявність громадянського суспільства – найважливіша ознака і умова існування демократичної держави. Ідея громадянськості, соціальної значущості її якостей залишається однією з основоположних під час створення будь-якої держави, вона покладена і в основу міжнародного товариства, оскільки людей поєднують, перш за все, загальнолюдські і загальногромадянські цінності. Ідею громадянськості слід сприймати як національне утворення, бо, як показує досвід, у світі не існує держав зі стовідсотковим мононаціональним населенням. Це свідчить про те, що поняття “громадянин” виступає свого роду цементуючою силою, гарантом єдності і сили держави. “Для України, яка є поліетнічною державою, громадянське виховання відіграє особливо важливу роль ще й тому, що воно покликане сприяти формуванню соборності України, яка є серцевиною української національної ідеї. Саме на базі демократичних цінностей, що мають лежати в основі громадянського виховання, можливе об’єднання різних етносів і регіонів України для розбудови і вдосконалення суверенної, демократичної держави, громадянського суспільства” [4].

В усі часи й епохи, в усіх цивілізованих країнах суспільство, педагогіка, школа ставили перед собою завдання – виховувати громадянина, людину з певним набором прав і обов’язків, яка поважає і дотримується норм і правил співжиття, прийнятих у даному суспільстві, традицій своїх співвітчизників, тобто певний тип соціально зумовленої поведінки. Всі державні й суспільні інститути, конституції, мораль, право, ідеологія таких країн спрямовані на виховання громадян. Ідею громадянського виховання вже давно обстоювали Г.Кершенштайнер, Д.Дьюї та інші педагоги й філософи. У нашій країні ця робота особливо пошавилася в останні роки. Сьогодні найактивніше відстоюють необхідність громадянського виховання в Україні творчий колектив під керівництвом О.Сухомлинської, а також П.Ігнатенко, Н.Косарев, В.Поплужний тощо.

Структурна складність громадянськості зумовлює її поліфункціональність. І перша ж з таких функцій – ідентифікаційна – полягає в переживанні особистістю власної причетності до українського народу як свого.

Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI ст.”) відзначає, що “... найважливішою громадянською рисою особистості є сформованість національної свідомості, патріотичних почуттів до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім’я України. Формування патріотичних почуттів передбачає: освоєння молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності” [1].

Метою виховання є людина-патріот, що уособлює свою причетність до багатовікової культури свого народу, його традицій, засвоює почуття відповідальності перед ним, перед Вітчизною. Глибоке знання особистістю духовної спадщини народу, розуміння діалектики розвитку культури сприяє формуванню в неї почуття гордості за народ, своєї причетності до державної нації. Виховання громадянського і національного патріотизму – одне з найважливіших завдань у всій системі виховної роботи сучасної школи. Адже від того, якими стануть її випускники, значною мірою залежить майбутнє України. В “Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності”, розробленій Міністерством освіти і науки України зазначено, що виховання громадянина мусить бути спрямоване передусім на розвиток патріотизму – любові до свого народу, до України [4]. Патріотичні почуття в підростаючого покоління треба формувати системно й поетапно, причому найбільшу роль у цьому повинні відігравати такі предмети, як українська мова й література.

Система громадянського виховання передбачає цілеспрямоване формування в підростаючого покоління низки основних і специфічних для українців якостей, що відображають особливості їхньої психології, характеру, самосвідомості, способу мислення та ін. Споконвіку школа вбачала основне своє завдання у формуванні в людини таких вічних моральних категорій як честь, совість, почуття обов’язку і відповідальності.

ЗМІСТ

Вступне слово	3
1. Гавриш Н.В. Педагогічний погляд на дитячу творчість як явище культури.....	4
2. Воробйов А.М. Місце соціокультурних чинників в українській ментальності	8
3. Главінська О.Д. Усвідомлення дитиною своєї суб'єктності як необхідна умова формування адекватної самооцінки	14
4. Івашкевич Е.З. Психологічне обґрунтування діалогічності пізнавальної діяльності як комунікативного процесу	19
5. Савуляк В.О. Психосоціальні фактори наркотичної залежності.....	24
6. Безлюдна В.І. Актуалізація комунікативної потреби у дітей дошкільного віку.....	29
7. Янцур Л.А., Верусь Н.С. Психолого-педагогічні умови формування зображувальної діяльності у дітей третього року життя	36
8. Косарева О.І. Психолого-педагогічні особливості конфліктів дошкільників з батьками в сім'ї.....	39
9. Корчакова Н.В. Усвідомлення молодшими школярами сутності презентаційної ситуації та власних самопрезентаційних намірів.....	42
10. Одолінський В.Г. До проблеми соціалізації молодших школярів.....	46
11. Рудюк О.В. До проблеми внутрішньоособистісного конфлікту у юнаків в ситуації соціальної депривації 48	
12. Михальчук Н.О. Психологічні аспекти проведення дискусій в межах мікрогруп на уроках іноземної мови в середній школі.....	53
13. Цуканова М.С. Основні аспекти проблеми психічних кризових станів, які виникають у неповнолітніх засуджених під час відбування покарання.....	55
14. Середюк Л.А. Розширення сфери діяльності та самодіяльності учнів, як умова оптимізації самовираження старшокласників.....	58
15. Наумчук Г.І. Педагогічні умови національного виховання дітей в сім'ї.....	62
16. Харламенко В.Б. Професійна орієнтація учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема	66
17. Мельник О.В. Зміст і структура профконсультаційної роботи із школярами.....	70
18. Капустіна О.В. Методика професійного самовизначення Д.Голланда.....	74
19. Рудницька Н.Ю. Методи вивчення краєзнавчого матеріалу учнями шкіл Волині (1917-1932 рр.)	79
20. Шарапова Т.М. Методика застосування рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень школярів при вивченні курсу "Екологія".....	81
21. Кільдеров Д.Е. Уявні просторові перетворення як основа оперування динамічними образами об'ємних предметів	87
22. Ковбаса Ю.М. Вимоги до змісту навчання основам бухгалтерського обліку у 10-11-х класах середніх загальноосвітніх закладів	91
23. Сингаївський Д.В., Белошицький О.О., Ковальов В.М. Оновлення змісту трудової підготовки молоді на основі технічної творчості	94
24. Ващук О.В. Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі учнів 5-7 класів.....	98
25. Хорожжевський О.М. Формування гігієнічної культури у школярів основної школи в процесі трудового навчання – запорука профілактики професійних захворювань	103
26. Онишко Н.П. Школи з альтернативною формою навчання у системі освіти Німеччини.....	105
27. Якимчук С.Н. Музичне мистецтво як один із провідних засобів виховання особистості	110
28. Левківський М.В. Історико-педагогічне краєзнавство у формуванні компетентності майбутнього вчителя 112	
29. Литвиненко С.А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності з молодшими школярами	116
30. Бородіна К.І., Кмець А.М. Структура екологічної свідомості студентів педагогічного вузу.....	120
31. Герман Н.В. Проблеми професійної підготовки вчителя в процесі вивчення дисципліни „Безпека життєдіяльності людини”	123
32. Козяр М.М., Янцур М.С., Хомяк О.Л. Деякі аспекти методичного забезпечення процесу вивчення машинної графіки у вищій школі.....	126
33. Джеджула О.М. Попередні умови побудови моделі графічної діяльності студента.....	131
34. Козяр М.М., Гордійчук І.І., Вовк В.Ф., Лебедюк Є.А. Система контролю знань студентів з інженерної графіки 133	
35. Черуха Н.В. Індивідуалізація процесу навчання іноземних мов для спеціальних цілей: сутність, особливості, сучасні проблеми	137
36. Янцур М.С., Войтко А.І. Використання модульно-рейтингової системи навчання в підготовці майбутніх вчителів до профорієнтаційної роботи з учнями	140
37. Осницька Т.Р. Педагогічні ідеї духовно-морального виховання учнівської та студентської молоді в педагогічній спадщині С.Я. Дем'янчука	146

38. Яковенко Л.П. Художнє мислення: зміст, структура, проблеми формування засобами музичного мистецтва	148
39. Вакульчук М.В., Шолудько Н.Г. Красномовство – мистецтво формування риторичної культури особистості в умовах вищої школи.....	152
40. Савчин Л.М. Культурологічні концепції та їх реалізація в системі вищої освіти	155
41. Станіславська К.І. Про деякі аспекти розвитку музичного сприймання студентів режисерських спеціалізацій	159
42. Ярмачук Т.М. Формування у студентів вмінь та навичок виконання творів французьких клавесиністів	163
43. Піддубник В.Г. Розвиток професійних умінь і навичок студентів на уроках хорового сольфеджіо	167
44. Тарчинська Ю.Г. Проблема формування навичок виразного виконання в аспекті розвитку техніки гри на фортепіано	168
45. Сверлюк Я.В. Психолого-педагогічні основи керування оркестровим колективом	173
46. Димченко С.С. Педагогічна і диригентська спадщина М.Малька в історичному часі української музичної культури.....	175
47. Сіончук О.В. Формування художніх цінностей особистості засобами музичного мистецтва	180
48. Скільська Л.І. Специфічні особливості роботи з дитячим хоровим колективом.....	182
49. Гаврилова Г.П. Громадянське виховання молоді засобами народознавства на матеріалі української літератури	185
50. Чичановська Н.Ф. Художньо-творчий розвиток учнівської молоді Рівненщини в умовах національного відродження.....	189
Відомості про авторів	192

